

KIERKEGAARDS UNIVERS 3

Nov. 2022

1. PERSONLIGHEDENS BINDENDE MAGT. AT BLIVE ET SELV.
ÆSTETIKERENS FORTVIVLELSE
ETIKERENS RO OG SIKKERHED I LIVET
2. STADIERNE
3. DET ER FORTVIVLELSE AT LEVE ÆSTETISK
4. GENNEM FORTVIVLELSEN TIL VALGET
5. DET ETISK-EKSISTENTIELLE VALG.
AT BLIVE SIG SELV VED AT VÆLGE SIG SELV
6. OPGAVEN OG ANSVARET
TILVÆRELSEN UNDER ETISKE BESTEMMELSER

1. PERSONLIGHEDENS BINDENDE MAGT.
ÆSTETIKERENS FORTVIVLELSE
ETIKERENS RO OG SIKKERHED I LIVET

"Kan du tænke dig noget Forfærdeligere end at det endte med, at dit Væsen opløste sig i en Mangfoldighed, at du virkelig blev Flere, bliv lige som hine ulykkelige Dæmoniske, en Legio, og du saaledes havde tabt det Inderste, Helligste i et Menneske, Personlighedens bindende Magt?" (SKS 3, 158)

"Personlighedens bindende Magt". Hvad er det? Det er åbenbart noget vigtigt, faktisk det allervigtigste, det er det *"Inderste, Helligste i et Menneske"*. Mistes det, er livet tomt og uden mening. Og det er det, Æstetikerens har mistet, det Æstetikerens ikke er nået frem til. Hans liv opløser sig i fragmenter uden kontinuitet, overflade uden centrum. En overflade, hvor intet har fylde og dybde, men alt opløses i ligegyldige tilfældigheder. Selv om denne overfladeeksistens kan forekomme ganske lystig ligger tungsindet i grunden. Der er dybde i æstetikerens, men det er en dybde uden fylde, tomhed, intethed. En afgrund.

Det var jo her, vi forlod Æstetikerens, dansende på overfladen med tungsindet liggende i grunden. Vi skal videre, videre til Etikeren. Hvordan kommer vi det? Ja for os læsere er det jo let nok, vi læser blot videre i andet bind af "Enten-Eller". Spørgsmålet er, hvorledes Æstetikerens kommer videre. Hvad har Etikeren at sige ham, der måske kan bringe ham videre? Det er jo det, Etikeren vil med sine breve. Før det første at vise Æstetikerens (hvad han jo godt ved), at det er fortvivlelse at leve æstetisk; dernæst vise ham den etiske livsholdning som en mulighed, der kan give livet alvor og mening.

Denne etiske livsanskuelse og livsholdning præsenterer Kierkegaard ikke som en abstrakt teori. Han iklæder den kød og blod, inkarnerer den i en konkret person og det liv, han lever. Forfatteren til andet halvbind af "Enten-Eller", Etikeren. Han har i modsætning til den navnløse æstetiker et navn, Wilhelm hedder han, og i modsætning til Æstetikerens et arbejde, han er assessor (svarer til dommer i dag) og stadig i modsætning til Æstetikerens familie, han er, hvad han ofte understreger, ægtemand og familiefader. Et almindeligt menneske, der lever et almindeligt liv. Det liv og den holdning, der ligger bag, fortæller han om i sine breve skrevet til Æstetikerens.

Det etiske præsenteres ikke som en teori, men indsættes i en fortælling. Som læsere har vi med en person og en fortælling at gøre. Det betyder at vi ikke kan forholde os kun intellektuelt til det, forstå det med fornuften, tænkningen. Der skal mere til. En fortælling og en person forstår vi aldrig med tænkningen alene, men også med følelsen, indlevelsen, fantasien. Og dermed kommer vi også tættere på erfaringen, erfaringen af hvorledes det etiske faktisk leves og opleves.

En anden vigtig ting, Kierkegaard opnår ved at inkarnere det etiske i en konkret person og hans liv, er at vise at det at blive et selv har med forholdet til andre mennesker at gøre. Æstetikerens er en isoleret figur uden forhold til andre, i hvert fald ikke forhold der har vægt og betydning for ham. Æstetikerens er alene. Det er Etikeren ikke. Han lever sit liv med sine medmennesker i forpligtede betydningsfulde og meningsfulde forhold. Et selv bliver jeg ikke for mig selv alene, men alene i forholdet til andre mennesker.

I andet halvbind af "Enten-Eller" skifter stilen og stemningen. Forfatteren er Etikeren og han er som person vidt forskellig fra Æstetikerens, og hans livsholdning er en anden. Her møder vi ikke en fritflydende skønånd uden faste forhold og forpligtelser, men et menneske solidt indlejret i sin tilværelse, et ordentligt menneske med ordnede forhold. De solide grundpiller er familien og arbejdet. Det giver hans liv indhold, gør det menings- og glædesfyldt. I det ydre er han ikke til at skelne fra en spidsborger; men som vi skal se, er der en afgrund mellem dem.

Hør, hvorledes han oplever sig selv og sit liv:

Jeg forretter min Gjerning som Assessor i Retten, jeg er glad ved mit Kald, jeg troer, det svarer til mine Evner og min hele Personlighed, jeg veed, det fordrer mine Kræfter. Jeg søger at danne mig mere og mere dertil, og idet jeg gjør dette, føler jeg tillige, at jeg udvikler mig selv mere og mere. Jeg elsker min Hustru, er lykkelig i mit Hjem; jeg hører min Kones Vuggesang, og den forekommer mig skønnere end al anden Sang, uden at jeg derfor troer, hun er en Sangerinde; jeg hører den Lilles Skrig, og for mit Øre er det ikke uharmonisk, jeg seer hans ældre Broder voxte og forfremmes, jeg skuer glad og tillidsfuld ind i hans Fremtid, ikke utaalmodigt, thi jeg har god Tid at vente, og denne Venten er mig i sig selv en Glæde. Min Gjerning har Betydning for mig selv, og jeg troer, den til en vis Grad har det ogsaa for Andre, om jeg end ikke kan bestemme og nøiagtigt udmaale det. Jeg føler en Glæde over, at Andres personlige Liv har Betydning for mig, og ønsker og haaber, at mit ogsaa maa have det for dem, med hvem jeg sympathiserer i hele min Betragtning af Livet. Jeg elsker mit Fødeland, og jeg kan ikke tænke mig, at jeg ret kunde trives i noget andet Land. Jeg elsker mit Modersmaal, der frigjør min Tanke, jeg finder, at hvad jeg kan have at sige i Verden, kan jeg ypperligt udtrykke deri. Saaledes har mit Liv Betydning for mig, saa megen, at jeg føler mig glad og tilfreds derved. (SKS 3, 338. SV 3, 297)

Det lyder jo såre smukt og godt, "at Livet i sin Simpelhed kan være saa skjønt". Hvem ville ikke gerne opleve sig selv og sin tilværelse sådan? Måske en kende for smukt og godt til også at være sandt. Det kammer vel ikke over i fad selvgodhed; men det kan læses som lægger Kierkegaard et let ironisk slør over den gode etik, ikke den "Ironiens Riimfrost" hvormed Johannes overdrysser Cordelia, men en venligt smilende ironi som hos Thomas Mann. Således læser Garff det i "Den Søvnløse". Det kan også læses ligefremt, det gør den mindre kyniske Jørgen Husted i "Wilhelms Brev". Hvordan I vil læse det, ja det er jo op til jer.

Hvordan er han nået hertil? Gennem et valg, ved at vælge sig selv.

Det satte jeg jo i første forelæsning som centrum i Kierkegaards univers. Det er det hvorom alt drejer sig: At blive et selv, at blive sig selv. Hos Etikeren sker det i et valg.

Hvad vælger jeg i det valg? Jeg vælger mig selv. Jeg vælger at være det menneske, jeg er, med de egenskaber der er mine, de omstændigheder der er mine, den historie der er min. Jeg bliver et selv ved at vælge at være mig selv. Det er dét, jeg skal her i livet. Netop skal. Det at blive mig selv er en opgave jeg er stillet over for, en fordring der er rettet til mig, og som jeg skal leve op til. Valget er et etisk valg. I valget er livet ikke blot oplevelser, som det er for den æstetiske livsholdning, det bliver en opgave.

2. STADIERNE

Før vi går videre med Etikerens valg, skal vi lige have et overblik over Kierkegaards 'system', stadierne. Og de personer der repræsenterer stadierne. Det er lidt bøvlet, fordi Æstetikerens egentlig ikke repræsenterer det æstetiske stadium, men befinder sig ved dets grænse, der hvor det bryder sammen. Den der befinder sig inden for det æstetiske er 'spidsborgeren og en række andre, der ikke er nået frem til krisen.

<u>LIVSHOLDNINGER /LIVSANSKUelser</u>	<u>PERSONER</u>
DEN ÆSTETISKE LIVET OPLEVELSE LYKKEN	SPIDSBORGEREN
	<u>KRISEN</u> FORTVIVLELSEN
DEN ETISKE LIVET OPGAVE MENINGEN	ETIKEREN

I "Enten-Eller" får præsenteret de to første "stadier", det æstetiske og det etiske, og får åbnet mod det tredje, det religiøse. Når Kierkegaard kalder det stadier, ("Stadier på Livets Vej" hedder et af de senere værker), betyder det jo at det kan opfattes som forskellige udviklingstrin, vi kan bevæge os gennem. Men det er ikke en udvikling, der forløber naturligt eller automatisk med uafvendelig nødvendighed. Vi kan meget vel blive stående på et af de to første stadier og ikke komme videre. Derfor er det vigtige også og måske primært at se stadierne som forskellige livsanskuelser eller livsholdninger. Det holder også den mulighed åben, at livet kan leves æstetisk eller etisk.

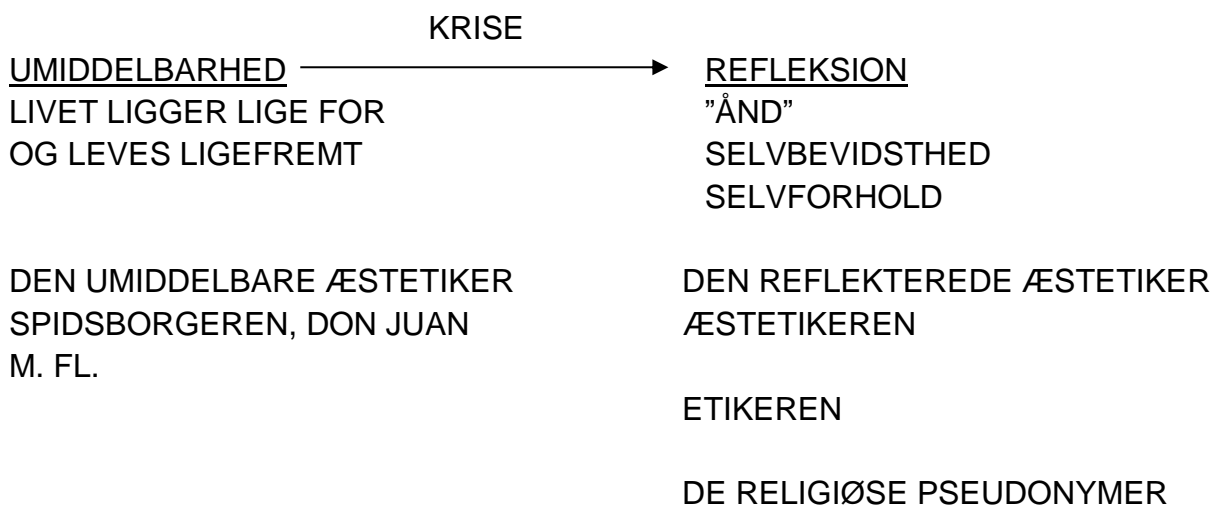
STADIER/ UDVIKLINGSTRIN.	}	DET ÆSTETISKE	LIVET OPLEVELSE LYKKEN
		DET ETISKE	LIVET OPGAVE VALGET
LIVSANSKUelser/ LIVSHOLDNINGER	}	DET RELIGIØSE	LIVET GAVE OG OPGAVE TROEN, KÆRLIGHEDEN

På det æstetiske stadium anskues livet som oplevelse. Kierkegaard bruger ordet æstetisk i en bredere betydning end vi gør i dag. Det betegner ikke blot det skønne eller kunsten men det gennem sansningen oplevede. At anskue livet æstetisk vil sige at anskue det som oplevelse. Oplevelser er det stof, livet er gjort af. Det der gælder om her i livet er så at have et oplevelsesrigt liv, et liv rigt på gode oplevelser, at have det godt, at blive lykkelig. Lykken er livets mål og mening.

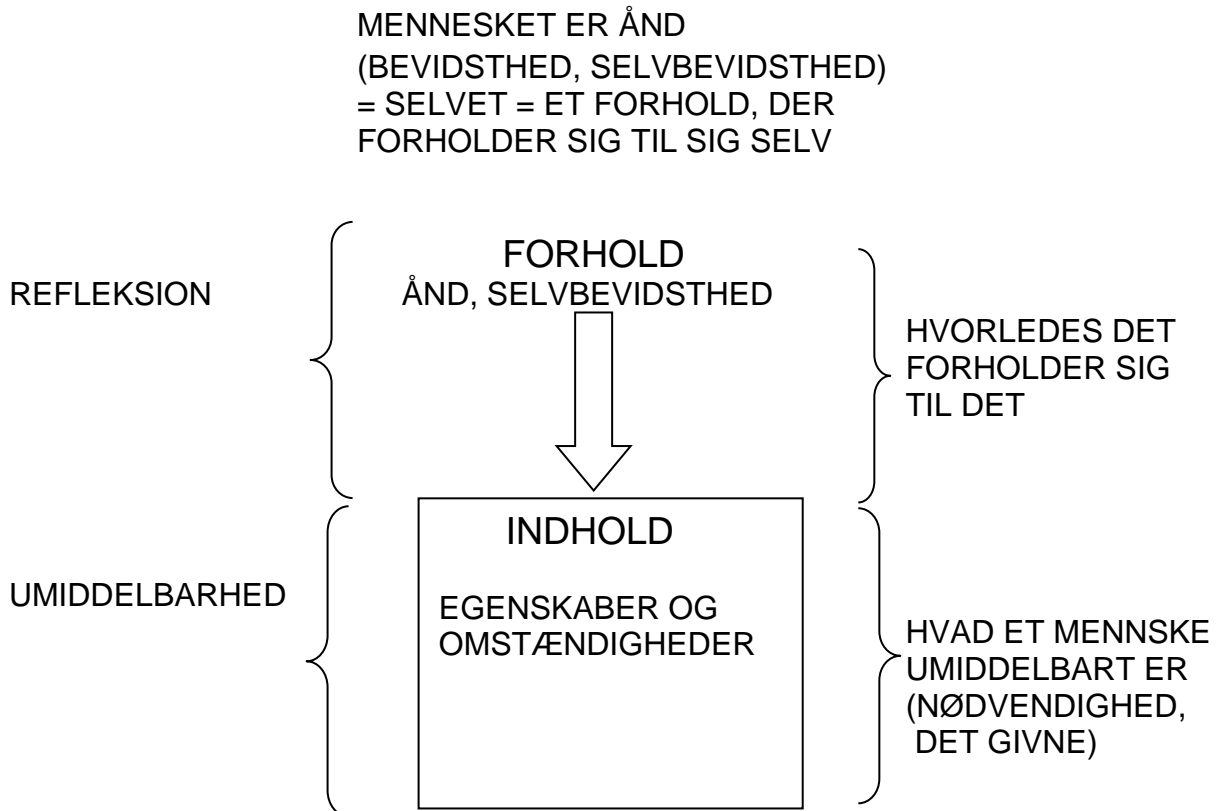
Denne livsanskuelse og livsholdning er, set fra de højere udviklingstrins perspektiv, for snæver. Den identificerer livets mål og mening med lykken og kan følgelig ikke rumme ulykken, lidelsen, tabet, sorgen. Det kan den etiske livsholdning, fordi den anlægger et højere perspektiv. Her ses livet ikke kun som oplevelse men tillige som opgave. Det gælder andet og mere end at blive lykkelig. Selv om lykken mistes, kan meningen fastholdes. Det centrale begreb er valget. Jeg skal vælge at være mig selv og leve det liv, der er mit med hvad det rummer af mørke og lyse sider. Det er en opgave, jeg er stillet over for og skal leve op til. I det perspektiv handler det ikke blot om at have det godt, men om at gøre det godt, ikke blot det gode liv men det godt levede liv.

At livet er en opgave gælder også på det religiøse stadium med den vigtige tilføjelse, at det er en gave, der er mig givet af Gud, og en opgave, der er mig stillet af Gud. Det centrale begreb er troen, og den er uløseligt forbundet med kærligheden. Troen på Gud er troen på hans kærlighed, og den kærlighed jeg modtager fra Gud, skal jeg række videre til min næste.

Det er de tre stadier i den kortest mulige udgave. Der er endnu et par vigtige begreber, der skal med, før jeg giver mig til at hænge kød på skelettet. Det er begreberne umiddelbarhed og refleksion, og det der betegner overgangen mellem dem, krisen.

Det afgørende brud ligger egentlig ikke mellem det æstetiske og det etiske men mellem den umiddelbare og den reflekterede æstetiker. I den anden forelæsning satte jeg det op i et skema.

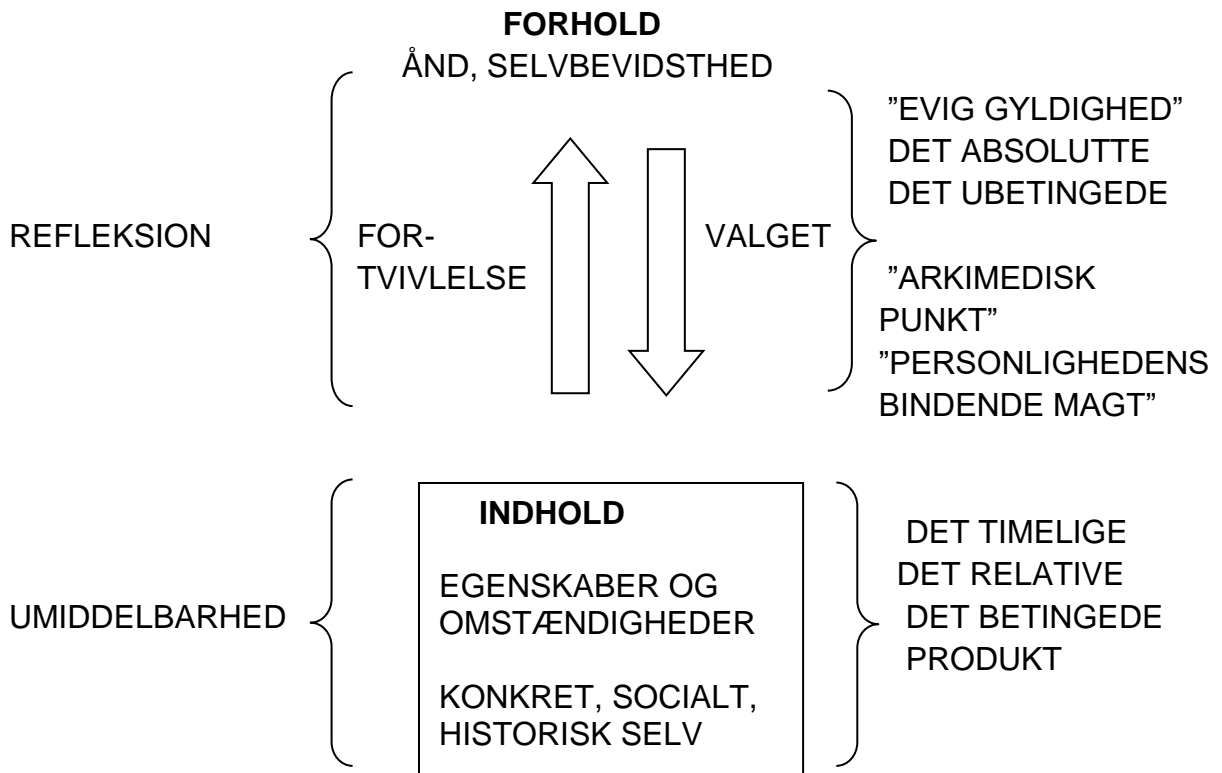

Det varer lidt før vi når frem til det etiske valg og den etiske livsholdning, Etikerens gode og godt levede liv. Først skal vi se på hans analyse af den æstetiske livsholdning. Den er set fra Etikerens højere og mere omfattende livsholdning for snæver. Der er erfaringer og forhold i livet, den ikke kan rumme. Derfor kan den ikke og kan ikke være grundlag for et meningsfuldt liv. For Etikeren er det fortvivlelse at leve æstetisk.

Enkelt formuleret: Så længe det går godt og livet bliver lykkeligt, så er den æstetiske livsholdning uproblematisk. Ulykken derimod er en anfægtelse. Den kan den ikke rumme. Det gode har den det godt med, konfronteret med det onde bryder den sammen. En sådan livsholdning er for Etikeren for snæver. Han insisterer på en livsholdning, der kan rumme også livets uomgængelige mørke sider, ulykken, tabet, det onde. Også det liv, der ikke er let og lykkeligt, må kunne leves så det får mening.

Derfor er det fortvivlelse at leve æstetisk. Og det er det, hvad enten fortvivlelsen bryder igennem som bevidst erfaring eller ej. Bliver den ikke bevidst, ligger ubevidst i grunden.

At det er fortvivlelse at leve æstetisk gælder altså ikke kun for Æstetikeren, hvor fortvivlelsen er brudt igennem som bevidst erfaring. Det gælder også for de umiddelbare mennesker, de oplever måske ikke fortvivlelsen, men den ligger i grunden. De kan opleve sig selv som tilfredse måske ligefrem lykkelige, være trygt og tilforladeligt indføjede i en indholdsfuldt og velordnet tilværelse. Men også de er fortvivlede. De ved det bare ikke. Hos Æstetikeren er fortvivlelsen bevidst og manifest. Hos spidsborgerne, de umiddelbare mennesker, er fortvivlelsen ubevidst og latent.

3. DET ER FORTVIVLELSE AT LEVE ÆSTETISK

3.1. DET ER FORTVIVLELSE AT LEVE ÆSTETISK DE UMIDDELBARE ÆSTETISKE EKSISTENSER FORTVIVLELSEN LATENT, UBEVIDST

Lad os efter det skematiske overblik tage det mere skridt for skridt og se nærmere på den udviklingsvej et menneske kan gennemløbe, de livsholdninger et menneske kan anlægge.

Hvor begynder vi. Med begyndelsen begribeligvis. Det sted vi alle begynder: umiddelbarheden, det umiddelbare menneske. Hvis I vil have et navn på dette første trin, er det "Spidsborgeren". Der er en flere, der befinder sig på dette udviklingstrin; men lad os i første omgang holde os til Spidsborgeren.

Spidsborgeren, det umiddelbare menneske, forholder sig ikke i egentlig forstand til sig selv og sit liv. Det ligger lige for og det kan leves ligefremt. Det betyder selvsagt ikke, at hans liv er uden problemer. Det kan rumme både næringsssorger, kærestesorger og meget andet. Men, og det er pointen, problemerne bliver aldrig så alvorlige, at de tvinger spidsborgeren til for alvor at forholde sig til sig selv og sit liv. De lader sig løse, og lader de sig ikke løse, lærer man at leve med dem. Spidsborgeren når aldrig frem til den krise, der kunne bringe ham videre.

Denne livsanskuelse kalder Kierkegaard den æstetiske. Hvilket jo kan give anledning til nogen forvirring. Spidsborgeren er jo i al sin bedsteborgerlighed ikke just, hvad vi ville kalde en æstetiker, og pseudonymet Æstetikeren befinder sig der, hvor den æstetiske livsholdning bryder sammen, men uden at han når ud over den. For den æstetiske livsanskuelse eller livsholdning er livet oplevelse. Det det følgelig drejer sig om, er at have et oplevelsesrigt liv. Eller, da der jo er oplevelser, vi helst er foruden (tandpine, jalousi og en hel del andre), et liv rigt på gode oplevelser. At "ha det godt" er målet og meningen med livet.

Livsmål og livsmening er lykken, et lykkeligt liv. Men så er vi jo alle spidsborgere, det er vel også vores livsholdning, at stræbe efter lykken, det gode liv rigt på gode oplevelser. Er det ikke det, vi ønsker her i livet, at blive lykkelige? Er det ikke det vi ønsker for vores børn, at de må få et lykkeligt liv? Og hvad ønsker vi for vores fjender? At de må blive ramt af alverdens ulykker. Er det ikke det, der også er vores livsholdning, at anskue livet som oplevelse og stræbe efter at opnå lykken og undgå ulykken?

Umiddelbart er det jo vanskeligt at være uenig i. Det lyder da meget godt. Hvad er der galt med det? Der er det galt, at det kan gå galt. Spidsborgeren kan blive ramt af ulykken. Han kan miste det der gør hans liv lykkeligt (den elskede, arbejdet, villaen, vovsen eller Volvoen eller hvad det nu måtte være). Så bliver han ulykkelig, og så er hans liv uden mening, tomt, fortvivlet. Hans livsholdning er ikke i stand til at rumme ulykken. Dertil er den for begrænset, for snæver.

Snæverheden og mangelfuldheden i den æstetiske livsholdning kan først ses fra den etiske livsholdnings højere og mere omfattende perspektiv. Lad os høre Etikeren om spidsborgeren.

Ethvert Menneske, hvor ringe begavet han end er, hvor underordnet hans Stilling i Livet end er, har en naturlig Trang til at danne sig en Livs-Anskuelse, en Forestilling om Livets Betydning og dets Formaal. Den, der lever æsthetisk, gjør det ogsaa, og det almindelige Udtryk, man til alle Tider og fra de forskjellige Stadier har hørt, er dette: man skal nyde Livet. Det varieres naturligviis saare meget, alt eftersom Forestillingen om Nydelse er forskjellig, men i dette Udtryk, at man skal nyde Livet, enes de Alle.” (SKS 3, 75. SV 3, 169)

Han gennemgår så en række eksempler på æstetiske eksistenser, der alle befinder sig i umiddelbarheden før Æstetikerens refleksion og krise. *”Lad os nu ganske kortelig gennemløbe disse Stadier, for at vinde hen til Dig.”* De er forskellige sågar meget forskellige, når det gælder det konkrete indhold, men den grundlæggende livsholdning er den samme. Lykken kan jo være så meget forskelligt. For Nusser i *”Radiserne”* er det er leverpostejmad eller at gå på grønt græs med bare tæer, for Napoleon at erobre verden, for Don Juan at forføre 1003 alene i Spanien, for spidsborgeren fast arbejde og en god pensionsopsparing. Og så videre i om ikke en uendelighed så dog en mangfoldighed. Men som sagt for dem alle gælder det at man skal nyde livet.

Problemet er, at livets mening bindes til et bestemt livsforhold, et bestemt indhold i livet. Lykkes dette forhold bliver livet lykkeligt og meningsfuldt. Mislykkes det bliver livet tomt og uden mening.

Her kunne man måske indvende, at det hører til undtagelserne at et menneske identificerer sig med og henter hele sin identitet i et enkelt livsforhold eller livsindhold. Det sædvanlige er vel at vi ikke lægger alle æg i en kurv, men fordeler dem over flere. Det er ikke blot arbejdet, der har betydning men også familien, frimærkesamlingen osv. Det giver naturligvis en mindre sårbarhed; men i princippet ændrer det ikke noget. Livets fylde og mening beror fortsat på at disse livsforhold lykkes i et tilstrækkeligt omfang til at man kan opleve sig om ikke fuldstændig lykkelig så dog tilfreds i livet.

Etikeren gennemgår så en række eksempler på meget æstetiske livsholdninger, der sætter forskelligt som mål. Her nøjes jeg med et enkelt, der er udfoldet til en hel lille fortælling. Jeg citerer det hele, så I kan læse med og få en fornemmelse af at Kierkegaard også kan skrive, så vi som læsere får en oplevelse af konkrete personer i konkrete situationer.

Kun ganske kortelig vil jeg fremhæve hvert enkelt Stadium og blot dvæle ved, hvad der paa en eller anden Maade kunde passe paa Dig, eller som jeg kunde ønske, Du skulde gjøre Anvendelse af paa Dig selv. Personligheden er umiddelbart bestemt ikke aandeligt, men physisk. Her have vi en Livs-Anskuelse, der lærer, at Sundhed er det kosteligste Gode, det, hvorom Alt dreier sig. Et mere poetisk Udtryk faaer den samme Anskuelse, naar det hedder: Skjønhed er det Høieste. Skjønhed er nu et saare skrøbeligt Gode, og derfor seer man sjeldnere denne Livs-Anskuelse gennemført. Man træffer ofte nok en ung Pige, eller en ung Mand, der en stakket Tid trodser paa sin Skjønhed, men snart bedrager den dem. Imidlertid erindrer jeg dog engang at have seet den med sjeldent Held gennemført. I mine Studenterdage kom jeg stundom i Ferierne i et greveligt Huus i en af Provindserne. Greven havde i tidligere Dage havt en diplomatisk Charge, var nu ældre og levede i landlig Rolighed paa sit Herresæde. Grevinden havde som ung Pige været overordentlig deilig; hun var endnu som aldrende den skønneste Dame, jeg har seet. Greven havde i sin Ungdom ved sin mandlige Skjønhed gjort stor Lykke blandt det smukke Kjønn; ved Hoffet erindrede man endnu den skønne Kammerjunker. Alderen havde ikke knækket ham, og en ædel, ægte fornem Værdighed gjorde ham endnu skønnere. De, der havde kjendt dem i yngre Dage, forsikkrede, at det var det skønneste Par, de havde seet, og jeg, som havde den Lykke at lære dem at kjende paa deres ældre Dage, fandt det ganske i sin Orden; thi de vare endnu det skønneste Par, man kunde see. Saavel Greven som Grevinden havde megen Dannelse, og dog concentrerede Grevindens Livs-Anskuelse sig i den Tanke, at de vare det skønneste Par i hele Landet. Jeg mindes endnu ganske levende en Begivenhed, der forvissede mig herom. Det var en Søndag Formiddag; der var en lille Høitid i den tæt ved Herresædet liggende Kirke. Grevinden havde ikke befundet sig saa vel, at hun vovede at være tilstede; Greven derimod begav sig om Morgenen derhen, iført al sin Pragt, sin Kammerherre-Uniform, prydet med Ordener. Vinduerne i den store Sal vendte ud mod en Allee, der førte op til Kirken. Grevinden stod ved et af dem; hun var klædt i en smagfuld Morgendragt og virkelig yndig. Jeg havde erkyndiget mig om hendes Befindende, og fordybet mig med hende i en Samtale om en Lystseilads, der skulde gaae for sig den følgende Dag, da viste Greven sig langt nede i Alleen. Hun taug, hun blev skønnere, end jeg nogensinde har seet hende, hendes Mine blev næsten lidt veemodig, Greven var kommen saa nær, at han kunde see hende fra Vinduet, hun tilkastede ham med Gratie og Anstand et Kys, og nu vendte hun sig til mig og sagde: »lille Wilhelm, ikke sandt, min Ditlev er dog den skønneste Mand i det hele Kongerige! Ja, jeg seer nok, at han synker en lille Smule sammen i den ene

Side, men det kan Ingen see, naar jeg gaaer hos ham, og naar vi gaae sammen, ere vi dog endnu det skjønneste Par i hele Landet.« Ingen lille Frøken paa 16 Aar kunde være lyksaligere over hendes Forlovede, den skjønne Kammerjunker, end Hendes Naade over den allerede bedagede Kammerherre.
(SKS 3, 187-88. SV 3, 169)

Det er jo meget smukt eller såre skønt. Og hen over den ironiske distance (hvordan kan man "fordybe" sig i en samtale om en lystsejlad) er Wilhelm betaget af den indtagende, skønne aldrende grevinde, hvis livs fylde var at hun og hendes Ditlev var det skønneste par i landet. Det lykkedes jo for grevinden, og hun var lykkelig. Selv efter Ditlevs død har hun sikkert levet videre i erindringen om at de var det skønneste par. Hvad er der galt i det?

Problemet er, at livets mening bindes til et bestemt livsforhold, et bestemt indhold i livet. Lykkes dette forhold bliver livet lykkeligt og meningsfuldt. Mislykkes det bliver livet tomt og uden mening. For grevinden er det, at hun og hendes Ditlev er det skønneste par i landet. Men det kan jo være så meget andet, magt, rigdom osv. Eller det kan være tættere forbundet med personen, at jeg har et talent, hvis udfoldelse og udvikling bliver det væsentlige i mit liv. Men uanset, hvad det end måtte være, kan det mistes.

Her kunne man måske indvende, at det hører til undtagelserne at et menneske identificerer sig med og henter hele sin identitet i et enkelt livsforhold eller livsindhold. Det sædvanlige er vel at vi ikke lægger alle æg i en kurv, men fordeler dem over flere. Ikke blot villaen har betydning, men også vovsen og Volvoen, ikke blot arbejdet har betydning men også familien osv. Det giver naturligvis en mindre sårbarhed; men i princippet ændrer det ikke noget. Livets fylde og mening beror fortsat på at disse livsforhold lykkes i et tilstrækkeligt omfang til at man kan opleve sig om ikke fuldstændig lykkelig så dog tilfreds i livet.

Lad os høre Etikerens konklusion på den lange analyse af forskellige æstetiske eksistenser:

Saa antager jeg da, at hiin Mand, der levede for sin Sundhed, var, for at bruge et Udtryk af Dig, ligesaa rask, da han døde, som nogensinde; at hiint grevelige Ægtepar dandsede paa sin Guldbryllupsdag, og at der gik en Hvidsken igjennem Salen, aldeles som da de dandsede paa deres Bryllupsdag; jeg antager, at den rige Mands Guldminer vare udtømmelige, at Hæder og Værdighed betegnede den Lykkeliges Vandring gjennem Livet; jeg antager, at den unge Pige fik den, hun elskede, at det mercantilske Talent bespændte alle 5 Verdensdele med sine Forbindelser og holdt alle Verdens Børser i sin Børs, at det mechaniske Talent forbandt Himlen og Jorden, [...] - det antager jeg, og saa vare jo alle disse Mennesker lykkelige. [...] Jeg vil nu gjøre den modsatte Bevægelse. Intet af Alt dette skeer. Hvad saa? saa fortvivle De.

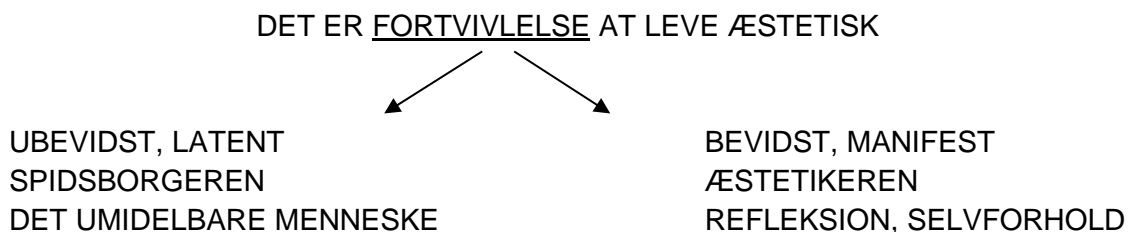
Det vil Du vel heller ikke gjøre, Du vil maaskee sige, det er ikke Umagen værd. Hvorfor Du nu ikke vil indrømme Fortvivlelsen, det skal jeg senere forklare; her fordrer jeg blot, at Du skal vedgaae, at vel en stor Deel Mennesker ville finde det i sin Orden at fortvivle. Lad os nu see, hvorfor de fortvivlede; fordi de opdagede, at det, de havde bygget deres Liv paa, var forgængeligt, men er det da en Grund til at fortvivle, er der skeet en væsentlig Forandring ved det, hvorpaa de byggede deres Liv? Er det en væsentlig Forandring ved det Forgængelige, at det viser sig som Forgængeligt, eller er det ikke snarere noget Tilfældigt og Uvæsentligt ved det, at det ikke viser sig saaledes? Der er da ikke kommet noget Nyt til, som kunde begrunde en Forandring. Naar de da altsaa fortvivle, saa maa det ligge deri, at de vare fortvivlede iforveien. Forskjellen er blot den, at de ikke vidste det, men dette er jo en aldeles tilfældig Forskjel. Det viser sig altsaa, at enhver æsthetisk Livs-Anskuelse er Fortvivlelse, og at Enhver, der lever æsthetisk, er fortvivlet, enten han saa veed det eller ikke. Men naar man veed dette, og det veed Du jo, saa er en høiere Form af Tilværelsen en uafviselig Fordring. (SKS 3, 198-99. SV 3, 179-80).

3.2. DET ER FORTVIVLELSE AT LEVE ÆSTETISK DEN REFLEKTEREDE ÆSTETIKER

Det er her, ved den æstetiske livsholdnings grænse, vi finder Æstetikeren, den reflekterede æstetiker.

Derfor er det fortvivlelse at leve æstetisk. Og det er det, hvad enten fortvivlelsen bryder igennem som bevidst erfaring eller ej. Bliver den ikke bevidst, ligger ubevidst i grunden.

At det er fortvivlelse at leve æstetisk gælder altså ikke kun for Æstetikerens, hvor fortvivlelsen er brudt igennem som bevidst erfaring. Det gælder også for de umiddelbare mennesker, de oplever måske ikke fortvivlelsen, men den ligger i grunden. De kan opleve sig selv som tilfredse måske ligefrem lykkelige, være trygt og tilforladeligt indføjede i en indholdsfuldt og velordnet tilværelse. Men også de er fortvivlede. De ved det bare ikke. Hos Æstetikerens er fortvivlelsen bevidst og manifest. Hos spidsborgerne, de umiddelbare mennesker, er fortvivlelsen ubevidst og latent.

Her er fortvivlelsen bevidst. Og en fortvivlelse over det hele. Ikke et bestemt livsforhold der er brudt sammen, men det hele. Gennemskuet tilfældigheden, forgængeligheden tomheden.

Æstetikerer gennemskuet at spidsborgerens livsholdning ikke er holdbar. Det er alt sammen tilfældighed og tomhed. Det skal jeg ikke gentage. Her handler det om hvorledes Etikerer ser Æstetikerer. Etikerer ser gennem letsindets maske ind til tungsindet i grunden. Gennemskuer spillet mellem tungsind og letsind. Allerede i brevets begyndelse hedder det *"Tungsind eller Letsind har svækket din Aand"*. Æstetikerer flygter fra sig selv, fra sit selv. Det betyder at han skjuler sig for sine medmennesker. Som jeg har understreget et par gange, er det at blive et selv ikke noget jeg gør for mig selv alene, men alene i forholdet til andre mennesker. Det er at møde op, være tilstede og nærværende som sig selv. Det tør og gør Æstetikerer ikke, han skjuler sig bag roller og masker.

"Livet er en Masquerade, oplyser Du, og dette er Dig et udtømmeligt Stof til Moro, og endnu er det ikke lykkedes Nogen at kjende Dig; thi enhver Aabenbarelse er altid et Bedrag, kun paa den Maade kan Du aande, og forhindre, at Folk ikke trænge ind paa Dig og besvære Respirationen. Deri har Du Din Virksomhed, at bevare Dit Skjul, og dette lykkes Dig; thi Din Maske er den gaade fuldeste af alle;" (SKS 3,157. SV 3, 151)

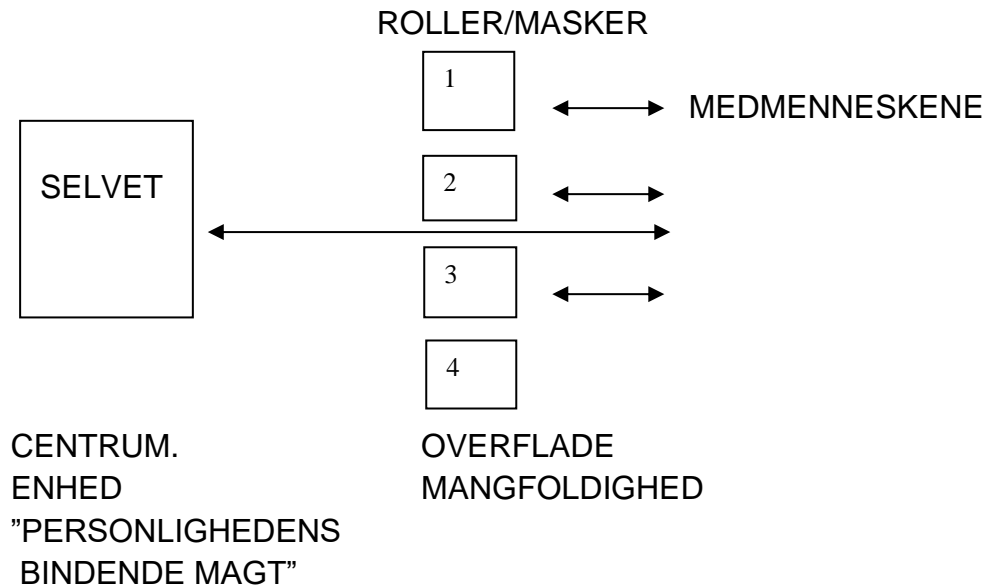
Æstetikerer holder sig selv ude af forholdet til andre, viser ikke hvem han er, men forsvinder i den rolle, han spiller over for den anden, tilpasser sig i rollen kamæleonagtigt forholdet og står selv udeltagende og blot iagttagende ved siden af forholdet. Synd at vi ikke har været inde på *"Forførerens Dagbog"*, Johannes er en mester i dette spil. Her blot helt kort:

"Du er nemlig Ingenting, og er bestandig blot i Forhold til Andre, og hvad Du er, er Du ved dette Forhold. En kjelen Hyrdinde rækker Du smægtende Haanden, og er i samme Nu masqueret i al mulig Schäfer-Sentimentalitet; en ærværdig geistlig Fader bedrager Du med et Broderkys o. s. v. Du selv er Ingenting, en gaadefuld Skikkelse." (SKS 3,157. SV 3, 151)

Og så kommer Etikerens tunge hammer:

"veed Du da ikke, at der kommer en Midnatstime, hvor Enhver skal demasquere sig, troer Du, at Livet altid lader sig spørge med, troer Du, at man kan liste bort lidt før Midnat for at undgaae det? Eller forfærdes Du ikke herved? (...) Eller kan Du tænke Dig noget Forfærdeligere end at det endte med, at Dit Væsen opløste sig i en Mangfoldighed, at Du virkelig blev Flere, blev ligesom hine ulykkelige Dæmoniske en Legio, og Du saaledes havde tabt det Inderste, Helligste i et Menneske, Personlighedens bindende Magt?" (SKS 3,157-58. SV 3, 151-52)

Æstetikerens adspredelse i en mangfoldighed, der er intet bag alle maskerne, intet der forbinder alle rollerne. Hvem han selv er holder han for sig selv. Han er indesluttet, bliver ikke åbenbar, gennemsigtig. Dermed mister han ikke blot sig selv, men også et autentisk forhold til andre. Der er ingen sammenhæng og kontinuitet i hans liv, ingen enhed i mangfoldigheden, intet centrum. Han har mistet eller måske rettere ikke fundet og vundet sig selv.

Det står som sagt allerede i brevets begyndelse. Det er først senere, Etikerens fører analysen videre og når frem til, hvordan Æstetikerens kan og skal komme videre, til hvad han har at gøre. For Æstetikerens befinder sig det sted, hvorfra det er muligt at komme videre. Hos Æstetikerens er fortvivlelsen bevidst. Han står i den krise, hvor den æstetiske livsholdning bryder sammen.

Æstetikerens fortvivlelse er dybere og mere omfattende end fortvivlelsen hos den spidsborger (den umiddelbare æstetiker), der fortvivler over tabet af et bestemt og begrænset livsindhold. Æstetikerens fortvivlelse er ikke en fortvivlelse over tabet af noget bestemt og begrænset. Den er fortvivlelsen over tabet af det hele. Æstetikerens er altså på den ene side ude over den æstetiske livsanskuelse, men han har på den anden side ikke forladt den. Han er ikke kommet videre.

Fortvivlelsen er den erfaring, vi møder hos Æstetikerens. Det er den erfaring alle de følgende pseudonymer må forholde sig til og søge at komme til rette med eller overvinde. Det er den erfaring, forfatterskabet begynder med, og som ligger som en generalbas under hele forfatterskabet. Lad mig blot tage to citater ud af en overvældende mangfoldighed. Det første fra "Frygt og Bæven", begyndelsen af afsnittet "Lovtale over Abraham".

"Dersom der ingen evig Bevidsthed var i et Menneske, dersom der til Grund for Alt kun laae en vildt gjærende Magt, der vridende sig i dunkle Lidenskaber frembragte Alt, hvad der var stort og hvad der var ubetydeligt, dersom en bundløs Tomhed, aldrig mættet, skjulte sig under Alt, hvad var da Livet Andet end Fortvivlelse? Dersom det forholdt sig saaledes, dersom der intet helligt Baand var, der sammenknyttede Menneskeheden, dersom den ene Slægt stod op efter den anden som Løvet i Skoven, dersom den ene Slægt afløste den anden som Fuglesangen i Skoven, dersom Slægten gik gennem Verden, som Skibet gaaer gennem Havet, som Veiret gennem Ørkenen, en tankeløs og ufrugtbar Gjerning, dersom en evig Glemsel altid hungrig lurede paa sit Bytte, og der var ingen Magt stærk nok til at frarive den det – hvor var da Livet tomt og trøstesløst!"

"Frygt og Bæven". SV 4.17. SKS 4. 8.

Det kan også siges kortere i den præcise og prægnante formulering i "Kjerlighedens Gjerninger".

"Fortvivlelse er at mangle det Evige." "

Kærlighedens Gerninger". SV 12. 45. SKS 9. 48.

Alt bliver med tiden til intet. Der er i grunden intet. Tomhed.

"FORTVIVLELSE ER AT MANGLE DET EVIGE"

ALT BLIVER MED TIDEN TIL INTET, ER I GRUNDEN INTET.

Så er vi på vej over i det religiøse. "Frygt og Bæven" og "Kærlighedens Gerninger". Men først skan vi se, hvorledes etikeren mener at nå det evige med det etisk-eksistentielle valg.

4. GENNEM FORTVIVLELSEN TIL VALGET AT VÆLGE SIG SELV I SIN EVIGE GYLDIGHED

Hos Æstetikerens er fortvivlelsen brudt igennem som bevidst erfaring. Han står ved den æstetiske livsholdnings grænse og dermed på det sted hvorfra det er muligt at komme videre til den etiske livsholdning.

Hvordan? Hvad skal han gøre?

Svaret er, at han skal fortvivle. Overraskende. Er det ikke det, han allerede er, fortvivet? Og er hans fortvivlelse ikke netop bevidst, hvor spidsborgerens er ubevidst? Jo, men der skal åbenbart mere til. Han skal ikke vige tilbage fra fortvivlelsen, bremse fortvivlelsen; men gå ind i den og igennem den. Han skal fortvivle. Han skal vælge fortvivlelsen. Fortvivlelsen skal blive mere end en oplevelse. Den skal blive et valg. Han skal ikke forholde sig æstetisk til fortvivlelsen men etisk. Vi er fremme ved valget, det etiske valg. Og det er i første omgang et valg af fortvivlelsen.

”FORTVIVLELSE ER AT MANGLE DET EVIGE”

HVAD SKAL DU GØRE?

FORTVIVL!

VÆLG FORTVIVLELSEN

”Hvad har Du da at gjøre? En Anden vilde maaskee sige: gift Dig, saa faaer Du Andet at tænke paa; ganske vist, men det bliver et Spørgsmaal, om Du er tjent dermed, og hvorledes Du end tænker om det andet Kjøen, Du tænker dog for ridderligt til at ville gifte Dig af den Grund, og desuden, kan Du ikke holde Dig selv, Du faaer neppe noget andet Menneske, der er i stand dertil. Eller man vilde sige: søg et Embede, kast Dig ind i Forretningslivet, det adspreder, og Du vil glemme Dit Tungsind, arbeid, det er det Bedste. (SKS 3,199-200. SV 3, 193)

Det er ikke Etikerens råd. Det ville være at fortrænge fortvivlelsen og vende tilbage til spidsborgerligheden. Det kan ikke lade sig gøre, og kunne det lade sig gøre ville det være et tilbagefald. Når fortvivlelsen er brudt igennem og blevet bevidst lader den sig ikke fortrænge, selv om man selvfølgelig, som det hedder i ”Begyret Angest”, kan forsøge ”mit Pulver und mit Pillen. Og så med Lavementer” (”lykkepiller” ville det være i dag). Æstetikerens skal ikke forsøge at fortrænge fortvivlelsen og vige tilbage fra krisen. Han skal gå ind i den og igennem den. Kun derved overvindes den. Kun derved kommer han videre.

Han skal fortvivle, fortvivle for alvor og med lidenskab. Vælge den og erfare den i dens fulde styrke.

"Hvad er der da at gjøre? Jeg har kun eet Svar: fortvivl. Jeg er Ægtemand, min Sjæl hænger visselig fast og urokkeligt ved min Hustru, ved mine Børn, ved dette Liv, hvis Skjønhed jeg altid skal prise. Naar jeg da siger, fortvivl, saa er det ingen exalteret Yngling, der vil henhvirvle Dig i Lidenskabernes Malstrøm, ingen spottende Dæmon, der tilraaber den Skibbrudne denne Trøst, men jeg tilraaber Dig det ikke som en Trøst, ikke som en Tilstand, hvori Du skal forblive, men som en Gjærning, hvortil der hører hele Sjælens Kraft og Alvor og Samling, saa sandt som det er min Overbeviisning, min Seir over Verden, at ethvert Menneske, der ikke har smagt Fortvivlelsens Bitterhed, dog altid har forfeilet Livets Betydning, selv om hans Liv har været nok saa skjønt, nok saa glæderigt. Du begaaer intet Bedrag mod den Verden, hvori Du lever, Du er ikke tabt for den, fordi Du har overvundet den, saasandt som jeg trøster mig til at være en retskaffen Ægtemand, uagtet ogsaa jeg har fortvivlet. (SKS 3, 200. SV 3, 193-94)

Fortvivlelsen er uomgængelig. Krisen er uomgængelig. Også Etikeren har fortvivlet og er kommet igennem krisen. Et liv, der leves uden at denne krise er gennemlevet, er fortvivlet selv om det på overfladen har været nok så lykkeligt. Og når fortvivlelsen er brudt igennem som bevidst erfaring er der ingen vej tilbage til spidsborgerens fortvivlede lykke. Men det er Æstetikeren jo helt på det rene med. Når han alligevel flygter fra fortvivlelsen og viger tilbage fra krisen, er det ikke en flugt tilbage i spidsborgerligheden, men en flugt af en anden karakter. Han *"leger med sin fortvivlelse"* (Sosima til Ivan Karamassov) tømmer den for alvor gennem digterisk dyrkelse og ironisk distance. Tungsindet dækkes bag letsindets maske. Dermed fastholder han fortvivlelsen. Hans sjæl *"zitrer i fortvivlelse"*.

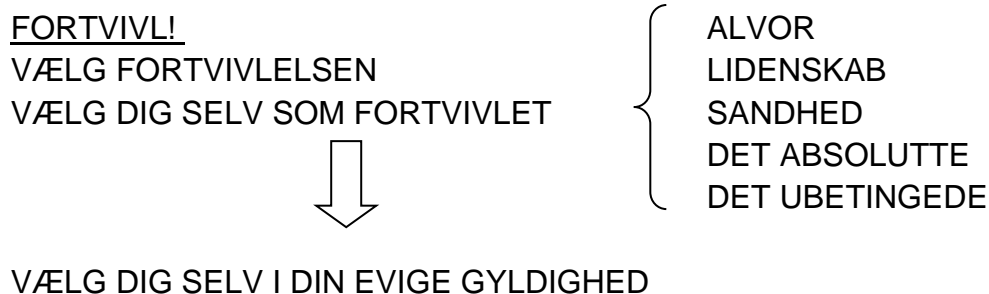
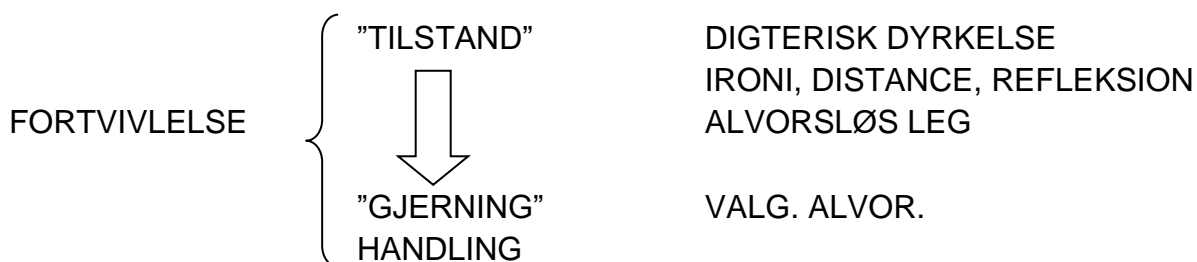
Det skal jeg ikke gentage. Blot en enkelt replik fra sidst. Johannes Forføreren skriver et sted: *"Hvor er det skjønt at være forelsket. Hvor er det interessant at vide, at man er det. Se det er Forskellen."* Han overgiver sig ikke til forelskelsens følelser, men trækker sig tilbage, stiller sig iagttagende og analyserende ved siden af dem, gør den til noget interessant og trækker dermed livet og lidenskab ud af dem. Det samme gør Æstetikeren med fortvivlelsen, gør den til noget interessant, som han forholder sig iagttagende og reflekterende til. Replikken kunne være: *"Hvor er det frygteligt at være fortvivlet. Hvor er det interessant at vide at man er det."* Den kolde distance-rede refleksion dræber lidenskab og alvoren.

Hvordan kommer Æstetikeren videre? Det gør han ved at vælge fortvivlelsen. Det er gennem et valg, han når frem til at fortvivle for alvor og med lidenskab. Her er vi, som jeg også bemærkede for, inde ved det der er det centrale begreb hos Etikeren, valget. Og det der skal vælges er altså i første omgang fortvivlelsen. Det er

afgørende, at fortvivlelsen er et valg. Her er fortvivlelsen ikke noget, der sker med mig, noget der sker for mig, noget der overgår mig. Det er noget jeg vælger. Det er en handling, noget jeg gør.

Valget er det valg, hvori jeg vælger mig selv, bliver mig selv. Det kommer vi til lige om lidt. Det første der skal vælges er altså fortvivlelsen.

Lad mig lige sætte et par overskrifter op, før vi tager citaterne fra Etikeren.

Som jeg citerede før er fortvivlelsen ikke "en Tilstand, hvori Du skal forblive, en Gjerning, hvortil der hører hele Sjælens Kraft og Alvor og Samling".

"Saa vælg da Fortvivlelsen, thi Fortvivlelsen selv er et Valg, thi man kan tvivle uden at vælge det, men fortvivle kan man ikke uden at vælge det. Og idet man fortvivler, vælger man atter, og hvad vælger man da, man vælger sig selv, ikke i sin Umiddelbarhed, ikke som dette tilfældige Individ, men man vælger sig selv i sin evige Gyldighed." (SKS 3, 203. SV 3, 196)

"Evig gyldighed" Hvad er det for noget. Åbenbart vigtigt, det gentages flere gange.

"Man kan overhovedet slet ikke fortvivle, uden man vil det, men for i Sandhed at fortvivle maa man i Sandhed ville det, men naar man i Sandhed vil det, saa er man i Sandhed ude over Fortvivlelsen; naar man i Sandhed har valgt Fortvivlelsen, saa har

man i Sandhed valgt det, Fortvivlelsen vælger: sig selv i sin evige Gyldighed.” (SKS 3, 204. SV 3, 198)

”Men hvad er det da, jeg vælger, er det Dette eller Hiint? Nei, thi jeg vælger absolut, og absolut vælger jeg jo netop derved, at jeg har valgt ikke at vælge Dette eller Hiint. Jeg vælger det Absolute, og hvad er det Absolute? Det er mig selv i min evige Gyldighed. (SKS 3, 205. SV 3, 199)

”thi den, der fortvivler, finder det evige Menneske, og deri ere vi alle lige.” (SKS 3, 201. SV 3, 195)

Vi er endnu engang inde ved kernen, centrum, det det hele drejer sig om hos Kierkegaard: AT BLIVE ET SELV, AT BLIVE SIG SELV.

Hos Etikeren sker det gennem valget, ved at vælge sig selv.

Det er hertil Etikeren vil føre Æstetikeren, til det punkt, hvor valgets mulighed viser sig. Ved ikke at flygte fra fortvivlelsen, men gå ind i den, vælge den, bliver valget muligt. Og hvad er det, Æstetikeren skal vælge ("føde") det er sig selv, sig selv i sin evige gyldighed.

Hvad betyder det, "evig gyldighed"? Har Etikeren ved at tale om "evig Gyldighed", "den evige Magt", "Gud" osv. ikke bevæget sig fra det etiske til det religiøse? Det spørgsmål skal jeg nok vende tilbage til. Her blot et par bemærkninger om det evige.

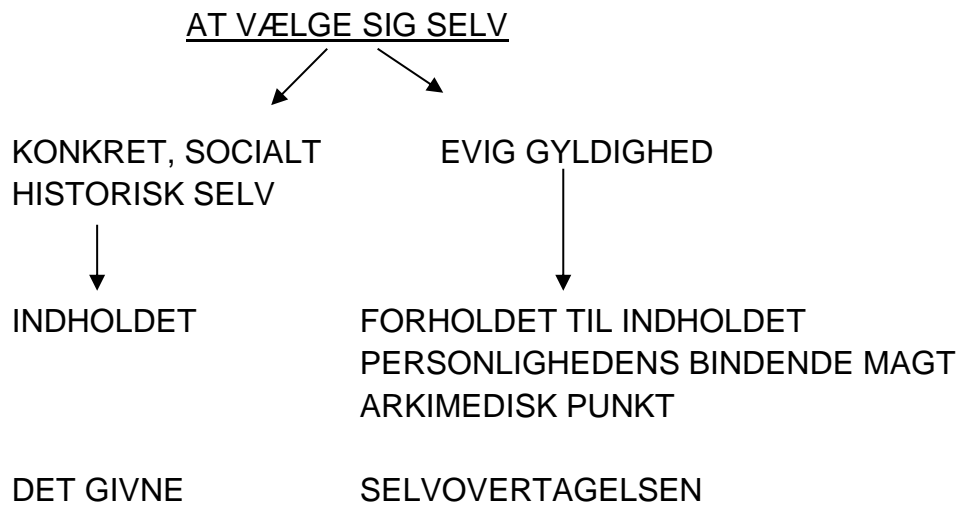
For det første er det jo ikke først med valget, Etikeren introducerer begrebet om det evige. Det optræder allerede i forbindelse med fortvivlelsen. Det er i fortvivlelsen et menneske først erfarer det evige, ikke positivt men negativt, det erfares som fraværende, som mangel. "Fortvivlelse er at mangle det evige".

I fortvivlelsen forholder mennesket sig til det evige. Hvis valget ikke forholder sig til det evige, kan det ikke overvinde fortvivlelsen.

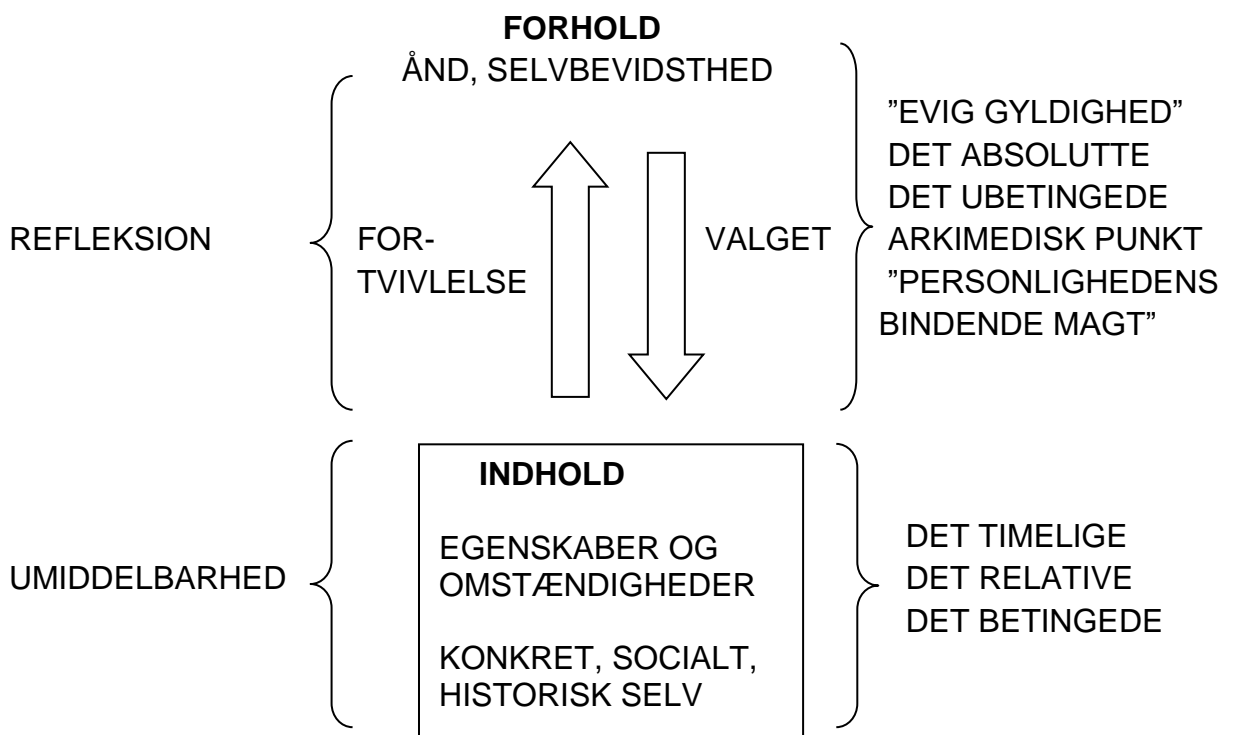
Men hvad er så "det evige". Det er nemt at misforstå. En misforståelse ville være at opfatte det evige som det der ligger efter tiden, efter døden, det vi engang ankommer til og også kan få en smagsprøve på i særligt ophøjede åndelige erfaringer. Her kan jeg gentage, hvad jeg sagde om "ånd", nemlig at ånd ikke er et særligt indhold, men forholdet til indholdet. Indholdet er det konkrete, timelige, historiske selv. Dét får i valget evig gyldighed.

Det er ikke til at forstå, hvad "det evige" er, før vi får modpolen med, "det timelige". Så lad os foreløbigt lægge det evige til side og skifte fokus til det timelige. Hvad er det

der skal vælges? Det er det helt konkrete indhold. Selvet er et konkret, socialt, historisk selv.

Og i det gamle skema:

”Den, der ethisk vælger sig selv, han vælger sig concret som dette bestemte Individ, (...). Individet bliver sig da bevidst som dette bestemte individ, med disse Evner, disse Tilbøieligheder, disse Drifter, disse Lidenskaber, paavirket af denne bestemte Omgivelse, som dette bestemte Produkt af en bestemt Omverden. Men idet han saaledes bliver sig bevidst, overtager han det Altsammen under sit Ansvar. Han hæsiterer ikke, om han skal tage det Enkelte med eller ikke; thi han veed, at det er noget langt Høiere, der gaar tabt, hvis han ikke gør det.” (SKS 3, 261. SV 3, 232)

5. DET ETISK-EKSISTENTIELLE VALG. AT BLIVE SIG SELV VED AT VÆLGE SIG SELV ET GODT LEVET LIV. LIVET OPGAVE. TILVÆRELSEN UNDER ETISKE BESTEMMELSER

Hvad vælger jeg i det valg? Jeg vælger mig selv. Jeg vælger at være det menneske, jeg er, med de egenskaber der er mine, de omstændigheder der er mine, den historie der er min. Jeg bliver et selv ved at vælge at være mig selv. Det er dét, jeg skal her i livet.

Netop skal. Det at blive mig selv er en opgave jeg er stillet over for, en fordring der er rettet til mig, og som jeg skal leve op til. En pligt. Valget er et etisk valg.

I kan jo nok fornemme, at det er et særligt valg, et grundlæggende og omfattende valg, der ligger på et andet niveau end alle de valg vi træffer hver dag i hverdagen. Det er ikke valget mellem om jeg skal tage den sorte eller den koksgrå rullekrave-bluse på, eller om jeg skulle vælge den pæne skjorte, selv om den viser min mave. Heller ikke valget om jeg (eller vi, da min kone jo også har noget at skulle have sagt) skal købe en klimakorrekt elektrisk BMW eller køre videre i den gamle Volvo, der på en god dag går ti kilometer på literen. Eller valget om vi skal tage på ferie i Toscana som vi plejer, eller forsøge os med Thailand, Tyrkiet eller Thy, eller blive hjemme og gøre noget ved haven (og maven).

Det er heller ikke de store valg af karriere eller ægtefælle. Hvor vigtige disse valg end kan være, er det ikke dem, det drejer sig om her. Dette valg ligger på et andet niveau. Det er mere grundlæggende og omfattende.

I dette valg – det etisk-eksistentielle valg – er det, jeg vælger, ikke et bestemt og begrænset livsindhold (bluse, bil, ferie, karriere, kone). Det jeg vælger er det hele. Intet mindre, men heller ikke mere. Alle de livsforhold, jeg er indviklet i og udfolder mig i.

Hele det menneske, jeg er, med alle de positive og negative egenskaber, der er mine. Hele den historie, der er min. fra den tidligste barndom, ja fra før det, til i dag. Hele det liv, der er mit. Hele den person, der er mig. Jeg siger i dyb og omfattende forstand ja til mig selv, ja til at være det menneske, jeg er, og ja til at leve det liv, der er mit.

Valget modsvarer Æstetikerens fortvivlelse. Den var ikke en fortvivlelse over noget bestemt og begrænset, men over det hele. Det gælder også valget. Det er valget af det hele, alt hvad jeg er, alt hvad min person rummer af gode og dårlige karaktertræk, egenskaber, talenter, tilbøjeligheder, dispositioner osv. Og det er alle de livsforhold, jeg er indflettet i, hele min historie. Hele den person, jeg er. Hele det liv, der er mit.

Vil jeg ikke være ved det hele, men kun de 50 % eller 97 %, er der bestemte egenskaber eller livsforhold, der er mig så meget imod, at jeg ikke vil have dem med, ja så er det jo ikke mig selv, jeg vælger. Så vil jeg være noget andet end det jeg er. Og de fravalgte og fortrængte sider af personligheden skal nok vide at hævne sig. Jeg kan ikke skabe mig selv, men er henvist til at være den, jeg er. Det er ikke et eksistentielt supermarked med frit valg på alle hylder, hvor jeg frit kan vælge og vrage efter for-godtbefindende. Jeg er nu engang den, jeg er. Det er noget givent.

Men hvorledes kan det kaldes et valg, når der åbenbart kun er én mulighed, nemlig at vælge at være den, jeg er? Jo der er faktisk to muligheder, et enten-eller: jeg kan vælge at ville være den, jeg er, eller jeg kan vælge ikke at ville være den jeg er. Det sidste er fortvivlelse.

Vælger jeg mig selv, vælger jeg at være den jeg er. Nok er jeg ikke jordens bedste, smukkeste og klogeste menneske. Der er meget hos mig selv og i mit liv, jeg kunne ønske anderledes. Der er kapitler i min historie, jeg gerne ville skrive om eller helt slette. Men det er nu engang mig og mit liv. Havde det været anderledes, ville jeg have været en anden. Valget er da at ville det, ville det ikke modvilligt, vrangvilligt og under protest, siden det nu ikke kan være anderledes; men virkelig ville det, godtage og modtage det som mit. Det er en grundlæggende forsoning med og accept af at være den, jeg er. Det er i omfattende og dyb forstand at sige ja til at være det menneske jeg er.

Det indebærer også, at jeg tager ansvaret for mig selv og mit liv. Det kunne jeg jo ellers lægge fra mig med henvisning til, at når jeg er den jeg er, så skyldes det mine omstændigheder. Jeg er produkt af omstændigheder, jeg ikke selv har valgt og følgelig ikke er ansvarlig for. Det er naturligvis rigtigt, og det vedbliver det at være. Men i valget hæver jeg mig over mine omstændigheder ved at vælge dem som mine. Jeg tager dem på mig som mine, påtager mig ansvaret for dem. Det er mine vilkår, selv om jeg ikke har valgt og villet dem, så vælger jeg dem nu.

Som Wilhelm tørt konstaterer, så er der jo ingen der ville være en anden. Den anden jeg vil være er en anden og bedre udgave af mig selv.

VALGET

IKKE AT VILLE VÆRE DEN JEG ER { EN HELT ANDEN
MIG SELV MINUS NEGATIVE
EGENSKABER OG OMSTÆNDIGHEDER
PLUS NOGLE BEDRE

AT VILLE VÆRE DEN JEG ER { I OMFATTENDE OG DYB FORSTAND
AT SIGE JA TIL SIG SELV
AT VILLE VÆRE SIG SELV
LIVET SOM MIT ANSVAR OG MIN OPGAVE

Valget betyder ikke at det konkrete indhold i min person og tilværelse med et bliver et andet. At jeg udskifter det med noget bedre og fremstår som den perfekte og pletrensede udgave af mig selv. Jeg bliver ikke en anden end jeg var før. Alligevel er alt forandret. Det synspunkt, hvorfra tilværelsen betragtes et andet, det perspektiv tilværelsen ses i er et andet. Indholdet er ikke et andet, men det er forholdet til indholdet.

Det kunne jeg anføre et helt hav af citater til Etikeren er en omstændelig og ordrig herre. Måske fordi det aldrig helt lykkes ham at få sagt det væsentlige, derfor forsøger han sig igen og igen.

Jeg vil nøjes med en enkelt til gengæld lidt længere passage, hvor vi allerede har hørt det første. Lad os læse videre, selv om det er vanskeligt.

"Den, der ethisk vælger sig selv, han vælger sig concret som dette bestemte Individ, (...). Individet bliver sig da bevidst som dette bestemte individ, med disse Evner, disse Tilbøieligheder, disse Drifter, disse Lidenskaber, paavirket af denne bestemte Omgivelse, som dette bestemte Produkt af en bestemt Omverden. Men idet han saaledes bliver sig bevidst, overtager han det Altsammen under sit Ansvar. Han hæsiterer ikke, om han skal tage det Enkelte med eller ikke; thi han veed, at det er noget langt Høiere, der gaar tabt, hvis han ikke gør det.

Han er da i Valgets Øieblik i den fuldkomneste Isolation, thi han trækker sig ud af Omgivelsen; og dog er han i samme Moment i absolut Continuitet, thi han vælger sig

selv som Produkt; og dette Valg er Frihedens Valg, saaledes, at idet han vælger sig selv som Produkt, han ligesaa godt kan siges at producere sig selv. Han er da i Valgets Øieblik ved Slutningen; thi hans Personlighed slutter sig sammen, og dog er han i samme Øieblik netop ved Begyndelsen, thi han vælger sig selv efter sin Frihed. Som Produkt er han indeklemmt i Virkelighedens Former, i Valget gjør han sig selv elastisk, forvandler hele sin Udvorteshed til Indvorteshed. Han har sin Plads i Verden, i Friheden vælger han selv sin Plads, det er, han vælger denne Plads. Han er et bestemt Individ, i Valget gjør han sig selv til et bestemt Individ, til det samme nemlig; thi han vælger sig selv.

Individet vælger da sig selv som en mangfoldig bestemt Concretion, og vælger sig derfor efter sin Continuitet. Denne Concretion er Individets Virkelighed; men da han vælger den efter sin Frihed, saa kan man ogsaa sige, at den er hans Mulighed, eller, for ikke at bruge et saa æsthetisk Udtryk, at den er hans Opgave. Den, der lever æsthetisk, seer nemlig overalt kun Muligheder, disse udgjøre for ham den tilkommende Tids Indhold, hvorimod den, der lever ethisk, overalt seer Opgaver. (SKS 3, 261. SV 3, 232-33)

Mit liv bliver mit ansvar og min opgave. Det betyder at selvovertagelsen bliver en selvbestemmelse. Jeg er altid noget bestemt. I valget bestemmer jeg hvad jeg vil være. Jeg tager det ikke blot til efterretning, jeg tager det som en udfordring, en opgave. Hvilket menneske vil jeg være?

6. OPGAVEN OG ANSVARET TILVÆRELSEN UNDER ETISKE BESTEMMELSER

Mit Enten–Eller betegner ikke nærmest Valget mellem Godt og Ondt, det betegner det Valg, hvorved man vælger Godt og Ondt eller udelukker dem. Spørgsmaalet er her, under hvilke Bestemmelser man vil betragte hele Tilværelsen og selv leve. (SKS 3, 175. SV 3, 159).

KOMMER SENERE.